

КЕЙНС И КЕЙНСИАНСТВОТО

Направен е опит за едно по-цялостно и обективно оценяване на мястото на Кейнс в икономическата наука, на неговите нестандартни подходи и виждания: за определящата роля на инвестициите спрямо спестяванията в условията на кризи и стагнация на икономиката; за по-важното значение на фискалната политика като инструмент на макроикономическото регулиране; за неефикасността от съкращаване на държавните разходи в условията на депресия; за умерено консервативния характер на неговата социална философия. Проследена е еволюцията на главните школи и течения на кейнсианството - неокейнсианството, посткейнсианството в двете му версии (английската кеймбриджка школа и американската монетарна школа), школата на неравновесния анализ и новото кейнсианство.

JEL: B20; B50

В условията на рейгъномиката и татчъризма, когато в икономическата теория и политика в англосаксонския свят доминиращо влияние имаха модерните неокласически идеи, кейнсианството беше обявено за окончателно погребано. Перифразирайки обаче прочутия афоризъм на Марк Твен, можем да твърдим, че слуховете за неговата смърт са се оказали силно преувеличени.

Глобалната финансова и икономическа криза предизвика възраждане на интереса към концепциите на Джон Мейнард Кейнс. Те бяха взети "на въоръжение" в макроикономическата политика на САЩ и развитите страни. Още в началото на кризата правителствата и централните банки осъществиха в спешен порядък спасителни мерки, прилагайки огромни фискални и ликвидни пакети. Тези мерки бяха без алтернатива, въпреки че цената им се състоеше в огромното увеличение на държавните дългове. По такъв начин обаче беше предотвратено повторението на тежките последици от Великата депресия от 30-те години на XX век с характерните за нея големи спадове на производството и масовата и хронична безработица.

Глобалната криза отново нагледно потвърди правилността на фундаменталните положения на теорията на Кейнс за вътрешната нестабилност на капиталистическата пазарна икономика и за ключовата роля на държавната намеса като противодействащ фактор на цикличните колебания.

Икономическа теория, диаметрално противоположни интерпретации, социална философия

Джон Мейнард Кейнс (1883-1946) е един от големите мислители на първата половина на XX век. Нобелистът П. Самюелсън го характеризира като "многогранен гений, станал прочут в математиката, философията и

литературата” (Samuelson and Nordhaus, 1989, p. 125). Мястото, което трайно заема в науката, Кейнс обаче дължи на изследванията си в областта на икономиката и преди всичко на главния си труд “Общата теория на заетостта, лихвения процент и парите” (1936).¹ Създаването му отнема на автора близо петгодишна интензивна работа, в което са били причастни и немалко британски икономисти – главно от т. нар. кеймбриджки кръг (Р. Кан, Дж. Робинсън, Р. Харод и др.).

“Общата теория” представлява предизвикателство срещу господстващото по онова време ортодоксално мислене на икономистите, свързани с традициите на класическата и неокласическата школа. Под “класическа школа” Кейнс разбира не само икономистите-класици в Марксовия смисъл (А. Смит, Д. Рикардо), но и последователите на Рикардо, а също и представителите на неокласическата школа (А. Маршал, Ф. Еджуърт, А. Пигу). Основание за това разширително тълкуване от Кейнс е доводът, че предшествениците му се придържат към ортодоксалното виждане, според което капиталистическото стопанство чрез саморегулиращите пазарни механизми е способно автоматично да осигурява пълна заетост на стопанските ресурси. В миналото по догматични съображения в бившите социалистически страни такова тълкуване категорично беше отхвърляно като ненаучно. Но въпреки че се различава границата между класици и неокласици, а тя обективно съществува, то не е лишено от логика, защото взема под внимание и общото в гледната им точка.

Кейнс е бил съвсем слабо запознат с трудовете на Маркс, към когото проявява пренебрежително отношение. Поставя го наред с второразредни икономисти – С. Гезел и майор Дуглас, което предизвиква рязко възмущение от Й. А. Шумпетер. При господството на конфронтационното мислене прекомерно се е акцентирало върху социалната и идеологическата несъвместимост между Кейнс и Маркс. Пренебрегвани са обаче някои сходни черти в подхода и икономическия им анализ, на които по-късно обръщат внимание Кейнсовите последователи с радикална ориентация. Това, което представлява прекъсването в “Общата теория” по отношение на “Трактат върху парите” (1930) – второто по важност съчинение, написано от Кейнс, в което не е преодоляно влиянието на неокласическата школа, е изоставянето на стандартната гледна точка, ограничаваща изследването на стопанските процеси върху изменението на цените, върху сферата на размяната. Напротив, стремежът на Кейнс е да изгради система, в която да бъде анализирана реалната икономика (факторите, определящи националния доход и равнището на заетостта) във връзка с движението на цените. А нали структурата на “Капиталът” на Маркс е

¹ Според един от представителите на радикалното течение на кейнсианството в САЩ, “ако Кейнс наред с Маркс, Дарвин, Фройд и Айнщайн принадлежи на пантеона на търсещите мислители, дали тласък на съвременни интелектуални революции, това се дължи на приноса му в икономическата теория и политика” (Minsky, 1975, p. 1).

построена върху анализа на цялостния капиталистически процес на производството и на обръщението, разглеждани в тяхната взаимосвързаност!

Кейнс остава скептично настроен към системата на нерегулирания капитализъм със свободната игра на неговите икономически сили. В основата на критиката на Кейнс лежат не толкова икономически и дори морални, а естетически мотиви. За него неприемането на съществуващата система идва от усещането, че тя е неспособна да осигури изобилие от блага за задоволяване на основните потребности на хората, от което, както той смята, зависи създаването на по-приятни и достойни за човека начини на съществуване. В очерка "Икономическите последици за нашите внуци" (1930) Кейнс е нахвърлил проект за реализиране на тази задача, допускайки, че това може да стане в течение на едно или две поколения (вече реалност за по-голямата част от населението на напредналите държави на Запада). Постигането ѝ той поставя в зависимост от способността на човечеството да осигури контрол върху раждаемостта, да предотврати войните и да възложи на науката въпросите, които са ѝ вътрешноприсъщи. Тези виждания, изглеждащи в разгара на Великата депресия като чиста утопия, не предшестват ли с нещо новото мислене на интелектуалци-хуманисти от ранга на Б. Ръсел, А. Айнщайн и А. Сахаров!

Кейнс е рожба на викторианската епоха, възпитавал се е под влиянието на нейната култура и морални ценности. Негови родители са Невил Кейнс – професор по логика и икономическа теория в Кеймбриджкия университет, и Флорънс Браун – общинска деятелка. И двамата надживяват сина си, присъстват на погребението му в Уестминстърското абатство през април 1946 г.

След завършването на Кеймбриджкия университет – едно от елитарните тогава учебни заведения в Англия наред с Итън, през 1908 г. Кейнс става професор в катедрата по политическа икономия. Важна роля върху формирането на неговия светоглед изиграват две обстоятелства: приобщаването му към Дружеството за научни разговори към същия университет, в чиято дейност преобладаващо е влиянието на философа Дж. Мур, проповядващ морален релативизъм, и участието му (от 1909 до 1925 г.) в живота на Блумсбъргската група, състояща се главно от кеймбриджки интелектуалци, отхвърлящи моралните правила и норми на викторианското общество. Кейнс се жени за известната руска балерина Л. Лопухова, бракът с която (по мнението на неговия последовател и биограф Р. Харод) положително се е отразил върху творческата му дейност.

Кейнс е не само теоретик, но разгръща и много активна дейност в бизнеса, държавната администрация и политическия живот. Освен това е колекционирал картини на съвременни художници и е спонсорира балета.

Председател на голяма застрахователна компания, експерт в английската делегация на Парижката мирна конференция след Първата

световна война, съветник на британското Министерство на финансите, един от управителите на Английската банка, дългогодишен редактор на икономическо списание ("Economic Journal"), ползващо се със световна известност, много добър познавач на механизмите на борсата и на валутните пазари, сам натрупал значително състояние благодарение на участието си в спекулативни сделки – това е само част от биографията на "прагматика" Кейнс. В края на Втората световна война и непосредствено след нея той е изиграл важна роля в разработването на основите на Бретън-Уудската валутна система (1944 г.) и в създаването на главните международни организации – Международния валутен фонд и Международната банка за възстановяване и развитие, прототип на сегашната Световна банка (1946 г.).

Кейнс не крие, че е трябвало да води "дълга борба, за да се освободи от традиционните начини на мислене и на изразяване" (Keynes, 1936, p. VIII). Този стремеж действително е намерил практическо въплъщение в повечето негови трудове, написани след Първата световна война, още до появата на "Общата теория".² В тях са подложени на критика трите стълба на класическата и неокласическата политическа икономия – златният стандарт, *laissez-faire* и принципът за уравновесените бюджети.

Повече от половин век от издаването на капиталния труд на Кейнс интересът към живота, личността и идеите му не отслабва. Това е разбираемо, като се има предвид огромното влияние, което той оказва върху икономическата теория. Неговите анализи полагат началото на икономическо течение – кейнсианството, което през първите десетилетия след Втората световна война игра водеща роля по отношение на стопанската политика на развитите капиталистически страни, особено на САЩ и на Великобритания.

За пръв път в широк мащаб и успешно препоръки в духа на предлаганите от Кейнс са приложени в условията на "новия курс" на Ф. Д. Рузвелт през 30-те години на миналия век. Възгледите на Кейнс оказват силно влияние върху теоретичните концепции и практиката на социалдемократията след Втората световна война.

Едва ли има друго по-убедително доказателство за изключителното интелектуално въздействие на Кейнс от обстоятелството, че няма друг икономист, с изключение може би на Маркс, върху когото да са написани

² Става дума за "A Tract on Monetary Reform" (1923); "The Economic Consequences of Mr. Churchill" (1925); "The End of Laissez-Faire" (1926); "A Treatise on Money" (1930); "Means of Prosperity" (1933). Първата голяма книга, принадлежаща на Кейнс, е "Indian Currency Reform and Finance" (1913). Той е автор и на брошурата "The Economic Consequences of the Peace" (1919), спечелила му известност в целия свят заради рязката критика на Версайския договор, както и на специалния математически труд "A Treatise on Probability" (1921). През 1940 г. излиза неговата работа "How to Pay for the War", в която предлага препоръки за осъществяване на мерки срещу инфлацията след Втората световна война в условията на голямата задлъжнялост на Великобритания и на други западни държави.

повече книги и статии през 30-те години и особени след неговата смърт (Hession, 1984, p. XIV).

Относно ролята на Кейнс са изказвани и продължават да се правят множество, и то твърде противоречиви оценки. За едни западни икономисти той е спасителят на системата на частната инициатива, а за други – нейният разрушител. Първите 25 години след Втората световна война, когато господството на кейнсианските концепции е неоспоримо в повечето западни държави, са определяни не само като “век на Кейнс”, но и като “век на инфлацията”. В условията на мощния подем на американското стопанство пред 60-те години на миналото столетие кейнсианството е обявено за синоним на модерната икономическа наука. “В политическата икономия времето на неандерталския човек, т.е. времето на предкейнсианския човек, е отминало” (Heller, 1966, p. 14), пише У. Хелър, архитектът на “новата икономическа политика”, тогавашен председател на Съвета на икономическите консултанти при администрацията на Дж. Кенеди и Л. Джонсън. В началото на 70-те години президентът Р. Никсън произнася прословутата фраза: “Понастоящем ние всички сме кейнсианци”, признавайки факта, че идеите на Кейнс и последователите му са получили прием сред повечето американски икономисти. Но в обстановката на общо влошаване на икономическото положение на западните държави, на ускоряване на инфлацията и прерастването ѝ в стагфлация след 1973 г. Ф. фон Хайек се обявява за “прогонване на злия дух на кейнсианството”, като сравнява Кейнс с невнушаващата респект фигура на “инфлациониста” Дж. Лоу от XVIII век! Периодът на господството и прилагането на кейнсианските идеи е характеризирани като период на огромно прахосване на стопански ресурси и затова - като недаващ основание за самодоволство.

Ако в по-ранните периоди преобладават оценки, подчертаващи революционизиращата роля на Кейнс по отношение на икономическата теория и стопанската практика, от 70-те години сме свидетели на коренно противоположна тенденция, изразяваща се в стремеж към пълно омаловажаване на неговото значение. Фактически се отрича не само всякакво позитивно въздействие на “Общата теория” върху реалното развитие на западната икономика (стопанския растеж и заетостта), но и влиянието ѝ в интелектуален план. Поставя се под съмнение действителността на кейнсианската революция изобщо (Tullock, 1987, p. 173-179).

Кейнсовото теоретично наследство е обект на интерпретации, водещи до различни, а понякога и до взаимно изключващи се изводи. Възгледите, приписвани на Кейнс в течение на няколко десетилетия от академичния истаблишмънт в САЩ, са нещо съвсем различно от неговата теория. Такова шокиращо заключение формулира неортодоксалният кейнсианец А. Лейонхувуд в резултат от прочита и интерпретирането на съчиненията на Кейнс (Leijonhufvud, 1968). За нееднозначността на тълкуванията е

допринесъл и начинът, по който е написана Кейнсовата “Обща теория”. Според Дж. К. Гълбрайт това е “сложен, зле подреден и понякога неразбиращ труд” (Galbraight, 1987, p. 232). Създателят на съвременния монетаризъм М. Фридман, който отхвърля Кейнсовата теория на основание, че “се намира в противоречие с практиката”, смята обаче, че “тя е правилният вид теория с нейната простота, концентрирането ѝ върху няколко ключови величини, потенциалната ѝ полезност” (Friedman, 1985, p. 12-13).

Съвременната социално-икономическа действителност в развитите страни и в света съществено се различава от епохата, в която Кейнс създава икономическото си учение, както и от първите следвоенни десетилетия, през които то е доразвито от неговите ученици. Означават ли това, че Кейнс е остарял, че кейнсианството напълно е изчерпало потенциала си да се развива и приспособява, че кейнсианската политика е без реално значение? Това са въпроси, по които западните икономисти продължават да са разделени. По-важното обаче е, че тези въпроси се вписват в контекста на голямата дилема - консервативна или реформистка стратегия? А тази дилема засяга не само високоразвития капитализъм, но и развиващите се страни, както и държавите от Централна и Източна Европа.

При осмисляне съдържанието на западните икономически теории е очевидно, че предишните силно идеологизирани подходи, които водеха до абсолютизиране на класово-партийните във вреда на познавателните и общоцивилизационните моменти, са непригодни за използване. Постановки от рода за “вулгарния характер на кейнсианството” или за “кейнсианската революция като буря в чаша вода” и т.н. са непродуктивни в съвременните условия. Икономическите теории трябва да бъдат оценявани от гледна точка преди всичко на ролята им при решаването на практически задачи, свързани с управлението на икономиката, с повишаването на нейната ефективност.

Кейнс дълго време се е възпитавал в каноните на неокласическата школа, нещо, което изрично е отбелязал във въведението на английското и особено в предговора на френското издание на “Общата теория”. Това не е изненадващо, като се има предвид, че по онова време тази школа, както пише той, “господства над практическата и теоретичната мисъл на управляващите и академичните кръгове на нашето поколение” (Keynes, 1936, p. 3). Негов учител е А. Маршал, основател на кеймбриджката школа, чиято система от възгледи е върхът в развитието на неокласическата школа. Но по стечение на определени обстоятелства именно Кейнс подлага на сериозна критика основополагащите положения на тази теория.

В какво се изразява неговата критика? В какво се състои същността на икономическото му учение? Кои са главните черти на социалната философия на неговата обща икономическа теория?

Значително преди написването на “Общата теория” Кейнс оспорва правилността на един от крайгълните канони на официалната икономи-

ческа наука. “Светът не се управлява от провидението по такъв начин, че частните и обществените интереси винаги да съвпадат. Той не се управлява тук, отдолу, така че на практика те да съвпадат. Не е правилен изводът от “Принципите на икономикса” (отнася се за главния труд на А. Маршал – б.а., Ат. Леонидов), че просветеният егоизъм... обикновено е просветен; по-често индивидите, които действат самостоятелно за постигане на собствените си цели, са твърде невежи или слаби, за да ги постигнат” (Кейнс, 1931, р. 312). Той обръща внимание, че поведението им невинаги има рационален характер.

Кейнс подлага на ревизия основните догми на неокласическата школа, а именно: 1) постулата, утвърждаващ, че не е възможно да съществува наред с “доброволната” и “фрикционната” и трета категория – “принудителна” безработица; 2) валидността на “закона на Сей”, според който предлагането само си създава съответното търсене в мащаба на националната икономика. Във връзка с това той отхвърля схващането на неокласиците, че общото равнище на заетостта зависи от самите работници, от желанието им да се задоволяват с по-ниска работна заплата. “Готовността на работниците да се съгласят да им бъде намалена паричната заплата в никакъв случай не е лекарство на безработицата” (Кейнс, 1936, р. 18). Кейнс оспорва извода, че е невъзможно да съществува като типично явление на икономиката състояние, характеризиращо се с “равновесие при непълна заетост”. Сочейки, че “принудителната безработица в тесен смисъл е напълно възможна”, той оприличава теоретиците на неокласическата школа като изпаднали в положението на привържениците на Евклидовата геометрия в един неевклидов свят, в който правите се пресичат, но убеждавайки се от опита, че това е така, упорито не искат да ревизират възгледите си (пак там, с. 16). Той обръща внимание, че неокласиците изпълняват ролята на Кандид - откъснати от действителността, те си представят съществуващата стопанска система за най-добрия от възможно най-добрите светове, ако би била оставена на самотек (пак там, с. 33).

Оспорвайки основателността на възгледите им, че саморегулиращите пазарни механизми са в състояние да осигуряват условия за безпрепятствена реализация на произвежданата продукция, Кейнс поставя на предно място проблемите за образуването на ефективното търсенето. Предшествениците му отделят централно внимание на проблемите, отнасящи се за предлагането на ресурсите (тяхната рядкост, ценност, начина на използването им). До Кейнс в икономическата теория господства микроикономическият подход, в центъра на анализа се намира дейността на отделната фирма. Поради насочването на анализа към формирането на съвкупното търсене той обосновава необходимостта от прилагане на макроикономическия метод на изследване. За Кейнс този метод е средство за изследване на общите закономерности за функциониране на националната икономика, за разкриване на зависимостите между агреги-

раните икономически категории: националният доход, спестяванията, инвестициите, потреблението и т.н. Той обръща внимание, че е неоснователно закономерности, присъщи на отделна фирма или на отделен отрасъл, механично да бъдат пренасяни на цялата икономика.

Кейнсовата макроикономическа теория е разработена на основата на елементарен или орязан модел и на пълен модел. В първия се анализират реалните променливи на икономическата система: склонността към потребление, подбуждането към инвестиране и мултипликатора на инвестициите. Кейнс установява, че с нарастването на текущия доход се увеличава и потреблението, но в по-малък размер от дохода и нарича тази зависимост "основен психологически закон" на обществото. От нея той извежда постоянна тенденция към нарастване на спестяванията и по-трудното им превръщане в инвестиции и вследствие на това усложняване на проблема за постигане на "пълна заетост". Във втория модел освен реалните променливи като обект на изследване са включени и паричните променливи. Тук анализът е концентриран върху ролята на лихвения процент като свързващо звено с реалната икономика, определянето на търсенето и предлагането на пари и общото равнище на цените и измененията в паричната работна заплата.

Кейнс показва, че е погрешен възгледът на неокласиците, според който понижаването на работната заплата, влияейки върху печалбите на предприемачите, спомага за увеличаване на заетостта. Напротив, според него, такова понижаване още повече ще увеличи безработицата, тъй като ще породи по-нататъшно съкращаване на съвкупното търсене. Оттук основният извод, който прави Кейнс, е, че равнището на заетостта се определя не от изменението на работната заплата, а от динамиката на ефективното търсене, образуващо се от очакваните разходи за потребление и за инвестиции. Според него "ефективното търсене, съчетаващо се с пълна заетост, е специален случай, който се реализира само при условие, че склонността към потребление и стремежът към инвестиране се намират в определено съотношение" (Keynes, 1936, p. 28). Тъй като Кейнс изключва възможността тази задача да бъде постигната от частнопредприемаческия сектор, той препоръчва съществено да бъдат разширени функциите на държавата в стопанския живот, да бъде въведена система на макроикономическо регулиране. Но той има предвид прилагането главно на косвени форми и средства, които не трябва да пречат на функционирането на пазарния механизъм, а напротив – да съдействат за укрепването му. Ролята на най-важен лост за регулирането на ефективното търсене той не възлага на парично-кредитната, а на бюджетната политика, на увеличаването на държавните разходи и на използването на практиката на дефицитното финансиране на икономиката. За Кейнс обаче използването на дефицитите на бюджета е целесъобразно само при низходящите фази на деловия цикъл.

За разлика от неокласиците, които превъзнасят благотворната роля на пестеливостта за увеличаване на богатството и благосъстоянието, Кейнс не смята въздържанието за добродетел или достойнство, според него то е главен виновник за недостатъчното ефективно търсене. Идеите, които изказва, са били възприемани от ортодоксално мислещите икономисти по онова време като ужасна ерес. Но всъщност неговият разрыв с неокласическата школа не е толкова дълбок. Според Кейнс, когато икономиката достигне пълна заетост, неокласическите постулати отново влизат в сила.

При създаването на икономическото си учение Кейнс фактически приема, че цените са загубили съвършената си еластичност. Но в явен вид той не ревизира постулатите на неокласиците за наличието на съвършена конкуренция по отношение на микроикономиката. И въпреки приемствеността с неокласическата школа създадената от Кейнс теория несъмнено означава определено съществено и рязко прекъсване с утвърдените традиции в политическата икономия, с вкоренените се начини и подходи на осмисляне на стопанските явления. Затова понятието “кейнсианска революция”³ не е лишено от реален смисъл. Още по-голямо основание за този извод са анализите на радикалната школа на кейнсианството – посткейнсианството, в които разрывът с неокласическата теория е отишъл значително по-далеч, преодолян е маргинализъмът, експлицитно на мястото на съвършената е въведена не-съвършената конкуренция.

“Общата теория” е рожба на застрашителните последици на световната икономическа криза от 1929-1933 г. и на последвалото депресивно състояние на стопанствата на Запада през 30-те години на ХХ век, на огромните размери на хроничната безработица и на неизползваните производствени мощности. На нея са се възлагали краткосрочни антикризисни функции. Създаването ѝ обаче има и друга, по трайна основа. Тя съответства на потребността, произтичаща от утвърдилния се модел на масово производство (“фордизъм”), който изисква осигуряване чрез макро-регулиране на държавата на достатъчни размери на съвкупно търсене (на широкомащабни инвестиции и на масово потребление).

---

³ Освен социално-икономическите и политическите фактори, чиято роля е водеща, върху кейнсианската революция са повлияли и други моменти – от философски, психологически, личностен характер. Отбелязвайки, че “всяка икономическа система зависи от съответното разположение на духа или “етика”, Р. Скиделски, един от интерпретаторите на Кейнс, пише: “Едва ли е изненадващо, че изместването в икономическите приоритети, предизвикано от кейнсианската революция, трябваше да има за своя основа една променена “етика”. Връзката между двете лежи в радикалното принижаване на “пестеливостта” и “въздържанието” (The End of the Keynesian Era, 1977, p. 2).

Според друг от интерпретаторите на Кейнс митът за него е започнал да изчезва към края на 60-те години и “Общата теория” е била подложена на сериозна критика, непосредствено след издаването на мемоарите на Л. Стречи, чрез които между другото хомосексуализъмът на Кейнс е направен достояние на широката публика.

На анализа на Кейнс е присъщ субективен психологизъм. На преден план той е поставил подбудите и предпочитанията на стопанските агенти – склонността на потребителите да потребяват, стремежа на предприемачите да инвестират и натрупват, очакванията им за бъдещи печалби, мотивите да се държи част от богатството в ликвидна (парична) форма. Субективните фактори не могат да отменят действието на факторите от обективен характер, но те могат да играят определена активна роля при формиране на механизмите на протичане на стопанските процеси. Няма достатъчно основания обаче да се набляга прекалено на чертите на субективния психологизъм на Кейнс. Работата е в това, че той в експлицитен или имплицитен вид отчита и значението на факторите от институционален характер – нарасналата мощ на профсъюзите⁴ и на големите корпорации, първостепенната роля на борсата и на финансовите спекулации и т.н. В тези моменти намира израз едно важно предимство на Кейнс пред неговите съвременници-неокласици. Интерпретирайки същността на теорията му, видният американски кейнсианец С. Харис пише: “Големият принос, който Кейнс внесе, се състои в това, че той приспособи икономическата наука към промените в институционалната структура на съвременното общество. Намирайки се под влиянието на институционалните промени, Кейнс беше принуден да напише отново икономикса” (The New Economics. 1948, p. 4, 40).

Кейнс е привърженик на смесената икономика, в която според него трябва взаимно да се допълват частният сектор и държавното регулиране за повишаване на общата тоналност на стопанския организъм. Необходимостта от повишаване на функциите на правителството той защитава “като единственото практически възможно средство за избягване пълното разрушаване на съществуващите икономически форми и като условие за успешното функциониране на личната инициатива” (Keynes, 1936, p. 380). Според него държавата неизбежно трябва да поеме по-голяма отговорност за пряката социализация на инвестициите. Заедно с това той е решителен противник на национализации в частния сектор, на разширяването на държавната собственост.

Кейнс не си затваря очите пред сериозните пороци на съществуващата система. “Най-значителните недъзи на икономическото общество, в което живеем, се състоят в неспособността му да осигури пълна заетост, а също неговото произволно и несправедливо разпределение на богатствата и доходите” (Keynes, 1936, p. 372). Така започва последната глава на “Общата теория”, където е изложена нейната социална философия, която по изводите ѝ самият Кейнс характеризира като “умерено консервативна”.

---

⁴ Още в средата на 20-те години на миналия век Кейнс стига до извода, че този фактор е направил невъзможно ефикасното използване на традиционно прилагания дотогава механизъм за намаляване на работните заплати чрез увеличаване на размерите на безработицата.

Той влиза в ролята на човек, който иска да подобри и усъвършенства обществото, и то постепенно, без скокове и резки прекъсвания. Основната цел, която си поставя, е да направи така, че капитализмът отново да функционира по ефективен начин. Относно самата възможност за реализацията на тази цел Кейнс изказва сериозно съмнение. Посредством обосновавания от него тип на държавна намеса в икономиката той не иска да разруши, а напротив да спаси капитализма и либералната демокрация, търси алтернатива на диктаторските режими. Имайки предвид Германия, Италия, Русия и Япония, Кейнс пише: "Авторитарните държавни системи на нашето време като че ли решават проблема с безработицата с цената на ефективността и свободата. Определено светът няма повече да търпи безработицата..., която се свързва... с капиталистическия индивидуализъм на днешния ден. Но би могло чрез правилен анализ на проблема да се излекува тази болест, като се запази ефективността и свободата" (Keynes, 1936, p. 381). Изходът той сочи не в премахването на пазарната система, а в разширяване на функциите на правителството в стопанския живот, което трябва да запази традиционните предимства на индивидуализма, произтичащи от децентрализацията при вземането на решенията и личната отговорност. За Кейнс индивидуализмът, ако може да се освободи от недостатъците и злоупотребите, е най-добрата гаранция за личната свобода, за разширяване на личния избор. Той наблюдава, че "най-важната задача, стояща на дневен ред пред държавата, се отнася не до тези дейности, които вече се изпълняват от частни лица, а... до онези решения, които не се вземат от никого" (Keynes, 1931, p. 317).

Макар че намерението на Кейнс е да повиши тоналността на съществуващата капиталистическа система, теоретичните му изследвания, насочени към създаване на модел за макрорегулиране при съхраняване на пазара и предприемаческата дейност, обективно отговарят на общоцивилизационна потребност. Въпреки кризата на държавата на благосъстоянието и настъпилата от 80-те години на XX век насам поврат към дерегулиране на стопанския живот, западните икономики запазват смесения си характер. В структурата им са интегрирани редица елементи на социална справедливост. В смесеността и социалността им се коренят едни от източниците за тяхното динамично развитие.

Кейнс е бил квалифициран като идеолог на непроизводителните и паразитните слоеве на западните общества. Основание за това несъмнено дават онези пасажи, съдържащи се в "Общата теория", в които се сочи полезната роля, която построяването на пирамиди, добивът на благородни метали, закопаването на бутилки с банкноти в бездействащи каменовъглени мини, "копането на дупки в земята", земетресенията и дори войните могат да играят за увеличаване на богатството и за осигуряване на пълна заетост. Но това, на което не е обръщано достатъчно внимание при интерпретациите на Кейнс, е неговото предупреждение, че "би било

неразумно всички ние да си съгласим и занапред да зависим от такива случайни и нерядко разорителни лекарства, щом като сме разбрали от какви фактори се определя ефективното търсене” (Keynes, 1936, p. 220).

В предговора към немското издание на “Общата теория” (появило се през една и съща година с английското) Кейнс пише, че неговото учение “може много по-лесно да бъде адаптирано към условията на една тоталитарна държава, отколкото теорията за производството и разпределението на продукцията в условията на свободна търговия и “laissez-faire” (Keynes, 1936b, S. IX). Това твърдение е дало основание да се смята, че книгата му теоретично е оправдавала икономическата политика на тогавашна нацистка Германия. Но Кейнс няма нищо общо с фашизма, чиято идеология и практика, както и на болшевиизма, е отрицание на принципа за разделението на властите - основата на либералната демокрация. (Той е един от тези, които активно оказват помощ на еврейски бежанци.)

Философията на кейнсианството за макрорегулиране на съвкупното търсене чрез съществено увеличаване на бюджетните разходи (вкл. и на средствата за военни цели) е съответствала не само на интересите на корпорациите и на военнопromишления комплекс, но и на интересите на профсъюзите, тъй като на едните осигурява по-големи печалби, а на другите – по-високи работни заплати. Неизбежна последица от тази система е подхранването на инфлацията.

Някои идеолози на съвременните неокласически школи (Ф. фон Хайек, Дж. Бюканън и др.) приписват на Кейнс и на кейнсианците изповядването на философията на “конструктивисткия рационализъм”. Има се предвид, че последните се придържат към разбирането, че “едно елитно ядро от икономисти” е способно да разработи теория, на базата на която в съответствие с предварително определени цели може да се регулира икономиката и да се преодолее деловият цикъл (Deficits, 1987, p. 7, 129). Това обвинение е основателно дотолкова, доколкото Кейнс и привържениците му преувеличават възможностите за познаване на икономическите процеси и оттук - на държавната интервенция, като не отчитат ролята на интересите на отделните групи за натиск, механизмите на политическия процес. Но трябва да се има предвид, че става дума за “конструктивизъм”, който няма нищо общо с преустройството на обществото чрез революционни скокове, за еволюционизъм, за съхраняване на частната собственост, икономическата свобода, предприемачеството, пазара.

В писмо до английския писател Б. Шоу от 1.01.1935 г. Кейнс изразява надеждата, че ще успее да създаде теория, която “в значителна степен ще революционизира не изведнъж, но в течение на няколко десетилетия начина на осмисляне на икономическите проблеми” (Harrod, 1951, p. 462).

Избраният от Кейнс подход, изразяващ се в анализ на зависимости, които имат отношение към общото функциониране на съществуващата стопанска система, наистина се оказва плодотворен за развитието на

икономическата наука. Главният му принос е полагането на основите на модерната макроикономика през 30-те години на XX век. Някои от въведените от него понятия и идеи (склонност към потребление и към инвестиране, теорията за определяне на величината на националния доход и равнището на заетостта и др.) “са част от езика на модерния икономикс”. Изследванията на Кейнс, на последователите му, както и на неговите критици, са спомогнали за постигането на “по-добро разбиране по какъв начин да бъдат контролирани възходящите и низходящите фази на бизнес-цикълa” (Samuelson and Nordhaus, 1989, p. 125, 47).

Кейнсианството (както и държавата на благосъстоянието) се оказва неподготвено за условията на стагфлацията, цикличните и структурните кризи през 70-те и началото на 80-те години на миналото столетие. Затова то губи господстващото си влияние и е изместено от модерните неокласически течения (монетаризма, теорията на предлагането, новата макроикономия, теорията на общественния избор и др.). Но кейнсианството не е сложило оръжие. Усилията на неговите представители - както на поумереното, така и на по-радикалното течение, в основата си преследват една цел – да бъде обновена кейнсианската теория, за да си възвърне статуса на водещо направление, определящо теоретичната платформа на реформизма.

Познаването на съвременните анализи на кейнсианството може да спомогне за разсейване на наивни представи, че пазарът може сам да решава всички проблеми, че мерките, свързани със социалната справедливост, са абсолютно несъвместими с икономическата ефективност и т.н. Такива представи битуват в съзнанието на икономисти и политици в страните от Източна Европа и по един или по друг начин повлияха негативно при прехода към пазарно стопанство.

Основните течения и школи на кейнсианството

Кейнсианството не е монолитна теоретична концепция. За него е характерна тенденция към “роене”, т.е. към поява на нови теории и школи в рамките на общата му система. След Втората световна война тази тенденция се проявява в оформянето на неокейнсианството. Видни негови представители са А. Хансен, П. Самюелсън, Дж. Хикс... В резултат от тяхната интерпретация Кейнсовото учение придобива ортодоксален характер.

Водеща роля в преосмисляне на Кейнсовата икономическа теория изиграва Джон Хикс. В разработения от него модел на общо равновесие на основата на кривите IS-LM (инвестиции-спестявания, търсене на пари-предлагане на пари) едновременно се получават значенията на дохода и лихвеният процент. Главният извод, формулиран от него, се изразява в твърдението, че по своята същност анализът на Кейнс е близък до този на неокласиците, че състоянието на “депресия” на капиталистическата икономика е частен случай на “Общата теория” на Кейнс (Hicks, 1937).

Хиксовата интерпретация на теорията на Кейнс създава благоприятна почва за оформянето на неокласическия синтез. Неговата същност се състои в опити да бъдат обединени концепциите за ценообразуването и разпределението на дохода, имащи за основа теорията на общото равновесие на Леон Валрас, с Кейнсовия макроикономически анализ.

В рамките на неокласическия синтез се постига временен консенсус между преобладаващия брой представители на академичната икономическа наука преди кризисните процеси през 70-те години на XX век в западните икономики. Претенцията на Кейнс, че е обосновал съществуването на “равновесие при непълна заетост” като типично състояние на капиталистическото стопанство, възникващо по силата на вътрешноприсъщ дефект на пазарната икономика, по същество е оспорена от привържениците на неокейнсианството. Същевременно обаче представителите на неокласическото направление са принудени да признаят необходимостта от използването на макроикономическото регулиране на функцията на фискалната политика като негов главен инструмент.

Важно място в системата на кейнсианството заемат разработените теории и модели на икономическия растеж. Пионери в тази област са английският икономист Р. Харод (Harrod, 1947) и американският икономист Е. Домар (Domar, 1957). Тяхната теория е развита в две версии - като модел на Харод и модел на Домар. В първия модел икономиката е принудена да балансира на “острието на бръснача”, като е изправена пред две непреодолими опасности – между непълна заетост и инфлация.

По-късно се оформя посткейнсианството в лицето на английската кеймбриджка школа с най-изтъкнати представители Н. Калдор (Kaldor, 1957 и 1961) и Дж. Робинсън (Robinson, 1956 и 1962), както и на посткейнсианската школа в САЩ - П. Дейвидсън (Davidson, 1972), А. Ейхнър (Eichner, 1979), Х. Мински (Minsky, 1986). Първите са насочили вниманието си към анализа на проблемите на реалната икономика – натрупването на капитала и икономическия растеж. При това неговата динамика се разглежда в неразривна връзка с разпределението на националния доход между класата на капиталистите и работниците. Обект на изследванията на американските посткейнсианци са главно монетарните аспекти, разкриването на финансовите източници за нестабилността на капитализма, ролята на неопределеността на процесите във финансовата сфера. В условията на сегашната рецесия интересът на изследователите се засилва именно към тези аспекти (например Whalen, 2007; Kregel, 2007). И за двете “разклонения” на посткейнсианството характерна особеност са по-радикалните им възгледи и придържането към основополагащата концепция на Кейнс за вътрешната нестабилност на капиталистическата система. Посткейнсианците, в противоположност на ортодоксалните кейнсианци, решително отхвърлят идеята за усъвършенстване на кейнсианската теория по пътя на синтез с положения на неокласическата

школа и маржинализма. Такива апарати на анализ като Хиковите криви IS-LM, а също и кривата на Филипс, се оценяват като изопачаване на истинския смисъл на Кейнсовото учение. Същите апарати се окачествяват като причина за отстояване на едностранчиви и опростени схващания за начина на функциониране на капиталистическата икономика, за допускане съществуване на “квазиавтоматизъм” между безработицата и инфлацията.

В рамките на посткейнсианството също са разработени теории и модели на икономическия растеж (Н. Калдор, Дж. Робинсън, Л. Пазинети, Я. Крегел и др.). За разлика от модела на Харод в модела на Калдор поддържането на устойчив растеж е напълно реална тенденция благодарение на въвеждането в него на механизъм на преразпределение на националния доход, осигуряващ сравнително бързо и гладко приспособяване на спестяванията към новото равнище на инвестициите.

Противно на Н. Калдор, Дж. Робинсън разглежда дългосрочния растеж в неразривна връзка с проблемите на краткосрочното развитие, с ефективното търсене, придържайки се към подхода на Кейнс в неговата “Обща теория”. В анализа си тя акцентира върху неизбежните трудности, които в условията на капитализма препятстват практическото постигане и поддържане на устойчив растеж и пълна заетост.

За разлика от неокласиците, изхождащи от нереалистични предпоставки на анализа, в частност от гъвкавостта на цените на факторите на производството, кеймбриджките посткейнсианци взимат под внимание промените в структурата на следвоенния капитализъм, преди всичко ролята на големите корпорации, на монополистичната и олигополистичната конкуренция, както и на немонаполистичните форми на конкуренцията. Те придават централно значение на политиката на доходите като по-ефикасно антиинфлационно средство от традиционните инструменти на паричното регулиране.

В края на 60-те години на XX век в САЩ възниква нова кейнсианска школа, чиито създатели са американските икономисти Р. Клауър и А. Лейонхувуд (Clower, 1969; Leijonhufvud, 1968). В центъра на изследванията им е разработването на микроосновите на макроикономическата теория на Кейнс, във връзка с което е направен опит за анализиране на неравновесните процеси в парично-кредитната сфера (Леонидов, 1983). Те отхвърлят положенията, характерни за ортодоксалните кейнсианци за устойчивата негъвкавост на цените на стоките, на работната заплата и лихвения процент. Заедно с това като нереалистичен е отхвърлен и постулатът на Валрасовата неокласическа теория за свършената информация. По такъв начин се залагат предпоставки за конструиране на нов синтез на мястото на предишния неокласически, но той има ограничено значение за макроикономическата политика.

През 70-те години на миналото столетие в САЩ се заражда школата на новото кейнсианство. Идеите на нейните представители за разлика от

тези на Р. Клауър и А. Лейонхувуд получават по-широко разпространение след академичния истаблишмънт. Главни представители на новото кейнсианство са Дж. Акерлоф, Дж. Йелен, Дж. Стиглиц, Н. Г. Менкю и др. Теоретичната система на новокейнсианците възниква като отговор на твърдението на привържениците на новата класическа макроикономия (Р. Лукас, Т. Сарджънт, Н. Уолъс), според което предвид обстоятелството, че в решенията си стопанските агенти (фирми и домакинства) се ръководят от рационални очаквания на основата на използването на цялата разполагаема информация, дискреционните мерки на правителствата чрез парично-кредитната и фискалната политика не могат да осигуряват никакви системни ефекти по отношение на производството и заетостта не само в дългосрочен, но и в краткосрочен период. Новите кейнсианци отхвърлят като неоснователно това твърдение, подчертавайки, че в икономиката съществуват институции, които предизвикват негъвкавост на цените и на работните заплати, например при дългосрочни контракти, при които работните заплати са предварително фиксирани. От гледна точка на новокейнсианската теория именно негъвкавостта на цените е ключовият фактор, пречатващ процеса на почти мигновеното самоизчистване на пазарите, с което става възможно постигане на ефективни резултати благодарение прилагането на кейнсиански политики и при наличието на рационални очаквания.

Налице е определена приемственост с анализа на Кейнс предвид приемането от новите кейнсианци на ефективността на макроикономическата политика. Съществуват обаче и някои съществени различия. Кейнс обяснява икономическите кризи и цикличните колебания с действието на макроикономическите фактори, влияещи върху формирането и динамиката на ефективното търсене (инвестиции, лично потребление, държавни разходи). В новокейнсианската теория централно място заемат микроикономическите процеси във връзка с макроикономическата политика. Значението на търсенето не се отрича изцяло, но на този принцип се придава ограничено значение при обяснението на бизнес-циклите. Промените в колебанията на производството и заетостта обаче се извеждат главно от несъвършенства на пазарите, от наличието на асиметрична информация, от въздействието на екзогенни шокове.⁵

Трябва да се подчертае, че новите кейнсианци изследват процеси, които се извършват в стопанската структура на развития капитализъм през последните десетилетия. Тези процеси са свързани с промени в по-голямото сегментиране на пазарите, нарасналата им хетерогенност, появата на нови несъвършенства при функционирането им. Новите

---

⁵ Дж. Стиглиц посочва: "Основополагащите сили на търсенето и предлагането са все така важни, макар че в новата парадигма (на икономиката – б.а, Ат. Леонидов) те стават само част от анализа, без да са целият анализ" (Стиглиц, 2008, с. 81).

структурни характеристики са източник на нестабилност в стопанското развитие на пазарните икономики, но те отстъпват на чертите на фундаменталната нестабилност, присъщи за Великата депресия през 30-те години на миналия век, анализирани от Кейнс и неговите по-ранни последователи.

По отношение ролята на държавната намеса в икономиката новите кейнсианци се обявяват за осъществяване на ограничени дискреционни мерки, но съчетани със спазване на определени правила с оглед осигуряване доверие у икономическите агенти към действията на правителствата в дългосрочен период. Те допускат прилагането на бюджетни ограничения и по-строга бюджетна политика при особени ситуации, но като главен инструмент за постигане на антициклични цели от тях се препоръчват мерки на кредитно-паричната политика (Кирова, 2010, с. 38-38).

През 90-те години теоретичните дискусии между новите класици и новите кейнсианци подготвят почвата за появата на един нов синтез в областта на макроикономическата теория с оглед да се даде възможно по-добро обяснение на краткосрочните циклични колебания. Новият синтез се свързва с името на американския икономист Н. Г. Менкю. Той е замислен като опит да бъдат интегрирани в едно цяло положителните страни, съдържащи се в двата съпернически си подхода на новата класическа макроикономия и на новокейнсианските модели.

Възгледите на новото кейнсианство са обект на остра критика от привърженици на посткейнсианството. Имайки предвид интегрирането на концепцията за рационалните очаквания в новокейнсианските модели, привърженици на съвременното посткейнсианство смятат, че е погрешно да се използва терминът “кейнсианство” за характеризирани на схващанията на икономистите от тази школа.⁶

*

Ще възвърне ли кейнсианството позициите си като водеща концепция за макроикономическата политика за относително продължителен период? Отговорът на този въпрос не може да бъде категоричен – положителен или отрицателен, защото са налице противоположни фактори не само от икономически, но и от политически и от социален характер. Въвеждането на кейнсианска политика в развитите страни предполага политическа воля. Свидетелство за това е развитието, наблюдавано през 30-те и 60-те години на миналия век, и ситуацията в условията на

---

⁶ “Невъзможно е да се чете “Общата теория” на Кейнс (1936) и да се смята, че неговата теория на заетостта почива върху комбинацията на несъвършената конкуренция и приспособяването на цените на основата на “меню-разходи” (разходи, свързани с промяната на ценоразписите на фирмите – б.а, Ат. Леонидов)... В действителност новият кейнсиански икономикс е форма на теорията за реалния бизнес-цикъл. Той трябва да бъде наричан “нов Пигувиански икономикс”, тъй като по-скоро следва традицията на Артър С. Пигу, отколкото на Кейнс” (Palley, 2007, p. 19-20).

сегашната глобална криза със задълбочаването на социалните противоречия.

Предотвратяването на прерастването на финансовата в икономическа криза благодарение на координираните действия на правителствата означава признаване на жизнеспособността на кейнсианството за спасяване на капитализма от катастрофални последици. Фактът, че в последно време възстановяването на световното стопанство се осъществява по-бързо от очакванията, говори в негова полза. Но това се очертава да бъде труден и продължителен процес. Без намаляването на мащабите на безработицата и на много големите държавни дългове и без преодоляването на кризата във финансовата система процесът на възстановяването не може да бъде завършен. Това ще е пречка за възстановяване на устойчивия растеж. Отстраняването на тези препятствия ще бъде пробният камък, от който може да зависят перспективите на кейнсианството.

Съществуването на безпрецедентни по мащабите си държавни дългове след Втората световна война в САЩ и в другите големи западни страни създава трудности при провеждането на кейнсианските антикризисни мерки чрез увеличаването на държавните разходи, защото обслужването на дълговете може да доведе до действия за затягане на фискалната дисциплина. Провеждането на политика, основана на прекомерни рестриктивни мерки обаче съдържа опасност не само да забави възстановяването на растежа. За страните от Източна Европа излизането от икономическата криза може да се задълбочи и да продължи по-дълго. Правителствата биха спечелили, ако се вслушат в предупрежденията на Кейнс, направени по време на Великата депресия да не се прилагат строги икономии за намаляване на бюджетните дефицити. Към такава политика са се ориентирали страни като Гърция, Ирландия, Португалия.

Бюджетният дефицит и държавният дълг на България за 2009 г. като дял от БВП (съответно 3.7 и 14.8%) имат по-ниски стойности в сравнение с тези за почти всички страни от Еврозоната. Очевидно е, че няма основание правителството да осъществява силно рестриктивна фискална политика. Тъкмо това обаче се прави, с което излизането от икономическата криза ще се забави. В резултат ще бъдат намалени доходите, вътрешното търсене и личното потребление. Бизнесът няма да получи стимули, за да увеличава инвестициите, ще последва задържане на високото равнище на безработицата. Освен това ще се наблюдава запазване на съществуващата тенденция към недофинансиране на научните изследвания и развойната дейност, образованието и здравеопазването – сектори, които са основата на икономическия и социалния прогрес на всяка нация.

В условията на сегашната рецесия съществува опасност от разгръщане на инфлационни процеси, както и от влошаване на структурните кризи - енергийна, суровинна, екологична, демографска. Такива явления

не бяха характерни за Великата депресия от 30-те години на миналия век. Става дума за проблеми, които предвид глобалния им характер изискват осъществяването на глобални решения. Това се отнася и за решаването на въпроси, свързани с изграждане на нова архитектура на световната валутна система, създаване на механизъм за действие при кризи в Еврозоната и т.н. Целият комплекс от глобални проблеми изисква много по-обхватни форми на координиране на политиките на правителствата в планетарен мащаб, което обаче е значително по-трудно осъществима задача. Но едно от големите предимства на кейнсианците е, че те за разлика от съвременните неокласици много по-ясно осъзнават неотложната необходимост от въвеждането на по-широка система на регулиране в системата на световното стопанство. Не е изключено именно този момент да предопредели бъдещ триумф на кейнсианството, на неговите идеи.

Използвана литература:

- Clower, R.* (1969). *Monetary Theory*. Penguin.
- Buchanan, J., Ch. Rowley and R. Tollison* (eds.). *Deficits*. New York, 1987.
- Davidson, P.* (1972). *Money and the Real World*.
- Domar, E. D.* (1957). *Essays in the Theory of Economic Growth*. Oxford University Press.
- Eichener, A. S.* (ed.). *A Guide to Postkeynesian Economics*. New York, 1979.
- Friedman, M.* (1985). *The Keynesian Heritage*. Rochester.
- Galbraight, J. K.* (1987). *A History of Economics*. London.
- Hansen, A.* (1948). *Monetary Theory and Fiscal Policy*. New York.
- Hansen, A.* (1951). *Business Cycles and National Income*. New York.
- Harris, S.* (ed.). *The New Economics*. New York, 1948.
- Harrod, R.* (1951). *The Life of John Maynard Keynes*. London.
- Harrod, R. F.* (1947). *Towards a Dynamic Economics*. Macmillan.
- Heller, W.* (1966). *New Dimensions of Political Economy*. Cambridge.
- Hession, Ch.* (1984). *John Maynard Keynes. A Personal Biography of the Man Who Revolutionized Capitalism and the Way We Live*. New York.
- Hicks, J. R.* (1937). *Mr. Keynes and the "Classics"*. *Econometrica*.
- Kaldor, N.* (1957). *A Model of Economic Growth*. - *Economic Journal*, December, 1957.
- Kaldor, N.* (1961). *Capital Accumulation and the Economic Growth*. – In: F. A. Lutz and D. C. Hague (eds.). *The Theory of Capital*, Macmillan. London.
- Keynes, J. M.* (1931). *The End of Laissez-Faire* (1926). – In: *Essays in Persuasion*. London.
- Keynes, J. M.* (1936). *The General Theory of Employment, Interest and Money*. London: Macmillan.
- Keynes, J. M.* (1936b). *Allgemeine Theorie der Beschäftigung, des Zinses und des Geldes*. München-Leipzig.

Kregel, J. (2008). Minsky's Cushions of Safety. Systemic Risk and the Crisis in the US. Subprime Mortgage Market. Public Policy Brief. The Levy Economics Institute of Bard College, N 93.

Leijonhufvud, A. (1968). On Keynesian Economics and Economics of Keynes. Oxford University Press.

Mankiw, N. G and D. Romer (eds.). New Keynesian Economics. 2 Vols. Cambridge: MIT Press, 1991.

Minsky, H. (1975). John Maynard Keynes. New York: Columbia University Press.

Minsky, H. (1986). Stabilizing an Unstable Economy. Yale University Press.

Palley, T. I. (2007). After the Bust. The Outlook for the Macroeconomics and Microeconomics Policy. Public Policy Brief. The Levy Economics Institute of Bard College, N 97.

Robinson, J. (1962). Essays in the Theory of Economic Growth. Macmillan.

Robinson, J. (1956). The Accumulation of Capital. Macmillan.

Samuelson, P. (1948: 11th edition, 1980). Economics. McGraw-Hill.

Samuelson, P. and W. Nordhaus. (1989). Economics. 13 Edition. New York.

Skidelsky, R. (ed.). The End of the Keynesian Era. London, 1977.

Tullock, G. (1987). The General Irrelevance of the General Theory? – In: Deficits. J. Buchanan, Ch. Rowley and R. Tollison (eds.). New York.

Whalen, Ch. J. (2007). The US Credit Crunch of 2007. A Minsky Moment. Public Policy Brief. The Levy Economics Institute of Bard College. N 92.

Кирова, А. (2010). Оценка на специфичните черти на новото кейнсианство спрямо други направления в съвременния макроикономикс. - Икономическа мисъл, 2010, N 1.

Леонидов, А. (1983) О так называемом "неортодоксальном кейнсианстве". - МЭМО 1983, 4, с. 66-79.

Стиглиц, Дж. Е. (2008). Информацията и промяната в парадигмата на икономиката. – В: Нови хоризонти в икономиката. С.: АИ "Проф. Марин Дринов".

10.II.2010 г.